

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

Názov práce: NOTAS PARA UNA REFUNDACIÓN SISTÉMICA DE LA SEMIÓTICA (Poznámky k systémickému znovuzaloženiu semiotiky)

Autor práce: Dr. Mirko Lampis, PhD.

Práca má vyslovene aktuálny a zaujímavý, i keď hlboko rozporuplný názov. Na jednej strane naznačuje, že súčasná semiotika potrebuje nové založenie a jej súčasné alebo tradičné základy považuje za nefunkčné alebo za nesprávne, zároveň však nové nenavrhuje iba k nim vyslovuje poznámky. Teda kombinuje vysoké ambície a zároveň skromnosť, oboje zaujímavé, ale akosi extrémne a nesúmerateľné. Čítanie práce ukazuje, že práca sice zhromažďuje východiská súčasných západoamerických, hispanoamerických a lottomanovských prístupov k semiotike, ale nijako k nim nepristupuje kriticky, ani nekritizuje tradičné a stredoeurópske prístupy, nehľadá ich slabé stránky, ale prechádza ich ako bezvýznamné a teda ani nehodné kritiky. Preto podľa nás nemá charakter vedeckej monografie, ale sumarizačnej práce, ktorá zjednodušujúco a nekriticky, ale prehľadne kompiluje súčasné trendy prítomné v talianskych a španielskych zdrojoch, nijako však nereflektuje práce pre súčasnú semiotiku zásadné, ale neprístupné v dvoch spomenutých jazykoch. Za poburujúce považujeme jeho vysvetlenie, že: „za správnu považujeme explicitne prepojiť (dvojitý) základ semiotiky s rozšírenou a zakorenennou tradíciou západnej vedy, ktorá chápe akéhokoľvek vysvetlenie ako zjednodušenie, ako nevyhnutnú redukciu komplexného na jednoduché, mnohého na atomické“. V prvom rade redukcia má zmysel iba ak zmysel opisu alebo komunikačného aktu zachováva alebo vyzdvihuje, ale nestráca, ako analytický akt nadobúda zmysel práve náležitej syntéze. A logický atomizmus ako je tu prezentovaný ukazuje ako prehnane zjednodušujúci a vo svojom dôsledku chybný práve tradícia západnej vedy, odporúčam diela autorov ako je Rorty, Putnam, Davidson alebo samotný Wittgenstein, ktorý logický atomizmus, navrhovaný v Logicko-filozofickom traktáte (1921) sám jednoznačne vyvracia v neskôrších prácach, predovšetkým v Logických skúmaniach (1953). Odvtedy je logický atomizmus v tradícii západnej vedy právom považovaný prekonaný.

Ciel' práce sa javí ako ambiciozny a potenciálne vysoko prínosný a inovatívny: „Cieľom tejto práce je z interdisciplinárneho hľadiska načrtiť čo najšeobecnejším a čo najprísnejšie rigoróznym možným spôsobom konzistentný a platný opis semiotických a kultúrnych procesov.“(s. 8) Akokoľvek sa zdá implikovať, že predchádzajúce prístupy takéto neboli a nie sú, keby sa Lampis skutočne pokúsil takýto cieľ dosiahnuť, práca by bola prínosom. V skutočnosti však na tej istej strane označuje takýto cieľ za nezmyselný a nedosiahnuteľný: „zložitosť skúmaného problému a jeho dôsledkov je taká, že by bolo čírym nezmyslom brániť možnosť dosiahnuť výsledky, ktorých dosah by bol iný ako čiastočný a približný.“ (s. 8) Ak i súhlasíme s názorom, že pri opise akéhokoľvek reálneho javu je problémom skíbiť konzistentnosť a ucelenosť, názor, že preto majú byť naše definície základných pojmov pri ich opise platné iba čiastočne a približne, považujeme za nevedecký. Vo vede je možná a nutná aktualizácia a reinterpretácia pojmov, ale ich nedostatočne odôvodnené, vopred nepresné, nelogické a vecne nesprávne definovanie v rámci zjednodušujúco postmoderného chápania považujeme za použiteľné iba ako ukážku toho, ako sa to robiť nemá. Ak máme zásadné nepresnosti v základných pojmoch a princípoch, nemôžeme čakať nič iné ako neúspech pri akomkoľvek pokuse o ich aplikáciu.

Ukážme si iba niektoré jasné prípady: na prvý pohľad sa zdá byť správne tvrdenie: správanie integrovaných systémov komplexného typu je nepredvídateľné (s. 9). Fakt, že zložité systémy sa nesprávajú vždy deterministicky, vlastne je to skôr výnimkou, neznamená ešte, že sú úplne nepredvídateľné, pretože by to vylučovalo možnosť ich vedeckého skúmania. Opak je pravdou, skutočne nepredvídateľné momenty, v ktorých sa môže stať úplne všetko, vlastne neexistujú. Tak v subatomárnom svete ako i pri analýze primárnych komplexných systémov, ide o rôzne stupne pravdepodobnosti momentálnych stavov, čo nijako nevylučuje predvídateľnosť správania systému ako celku štatisticky, kde sa dajú zákonitosti dajú nielen pozorovať, ale i na základe nich dedukovať reálne riešenia.

Ostatne, z logických operácií v práci chýba práve dedukcia a deduktívna metóda, pozorujeme iba indukciu, bez toho, že by boli ošetrené a ukázané slabiny tohto postupu.

Najviac problematické sú vplyvy naivného biologizmu, podľa ktorého sú komunikačné a kultúrne javy podobné alebo rovnaké ako biologické, čo sa nijako neprekazuje, navýše sú samotné biologické javy zle definované a mieša sa tam poznanie s ideológiou a predsudkami.

Napríklad sa tu tvrdí: „Život vznikol s autopoiesis, keď určité molekulové komplexy začali vytvárať uzavreté systémy, ktoré sú schopné reprodukovať svoje štruktúry a vnútorné vzťahy (pomocou vonkajšej energie a materiálov do siete integrovaného systému).“ (s. 26) Práve to platí pre kryštály a tie nikto nepovažuje za živé a preto táto definícia je príliš široká a okrem toho toto tvrdenie je možno zjednodušeným vedeckým predpokladom, určite však nie faktom. Alebo: „Poznanie je vzťah operability medzi živou bytosťou (poznávajúci subjekt) a doménou existencie, v ktorom pôsobí (poznávaná realita).“ (s. 25) Hoci inde užšie definuje operabilitu, používa ju i v širokom význame interakcie a nevydarený pokus o definíciu nijako nedefinuje rozdiel medzi poznávaním a inými druhmi interakcie.

Iné sú zasa príliš úzke: „Všetko, čo je bunka vykonáva, všetky zmeny a všetky interakcie závisia na (sú determinované) jej štrukturálnej organizácii.“ (s. 28) Tu znova pozorujeme prejavy logického atomizmu a a naivne pozitivistického hľadania „bezprostredných“ príčin „bezprostredných“ dôsledkov, ktorý ide do nekonečna a po redukcii vedie k chybám. V skutočnosti bunka funguje na základe aktívnej zložky svojej genetickej informácie a interakcie vnútorného prostredia s vonkajšími impulzmi a inými vplyvmi, táto definícia je správnejšia, ale stále omnoho jednoduchšia než skutočnosť. Takýto prístup vedy 19. storočia sa stal nemožným v dnešnej biológii a preto sa jeho poslední pohrobkovia stali semiotikmi.

Je prejavom zvláštneho mysticizmu tvrdiť, že „živé bytosti nevytvárajú, ani nespracovávajú, ani nemanipulujú s reprezentáciami, modelmi alebo vnútornými doménami ich existencie, ale tieto domény sa vynárajú z vlastných systémov poznávacích aktivít.“ (s. 29) To by ale znamenalo, že tieto aktivity vytvárania, spracovávania a manipulácie s modelmi nemajú nič spoločné so systémami poznávacích aktivít viac ako ich produkty od nich oddelené, ktoré sa z živých bytostí „vynárajú“ alebo „emergujú“, je pravda, že majú i formu artefaktov, ale mimo týchto poznávacích systémov živých bytostí nielen nevznikajú, ale sa ani ako také neprejavujú. Dnes však máme i stroje, ktoré s informáciami operujú, keby bola pravda, že ako tvrdí Lampis, „každé poznanie sa zakladá na predchádzajúcim poznanií“ (s. 41), práve tieto stroje by boli inteligentné, nie tí, ktorí s výsledkami ich činnosti pacujú. Lampis totiž vylučuje empíriu, zažívanie nového, nepredvídaného, životného a kultúrn

skúsenosť človeka, ktorej je poznávanie nevyhnutnou zložkou a nie nejakým od nej oddeleným a nezávislým produktom.

Hlavným problémom práce je jej organizačná štruktúra. Sekundárnu literatúru prevažne necituje, ale zapracováva do systému nepresných a iba na prvý pohľad jasných a akceptovateľných definícií. Keby boli autori týchto čiastkových, nepresných a ideologicky nadmerne začažených a z dnešného pohľadu často i nevedeckých definícií riadne citovaní a autor by vyjadril svoje pochybnosti a výhrady, práve svojim skeptickým prístupom, ktorý vyjadruje smerom iným smerovaniam semiotiky a filozofie, samotná práca by bola omnoho hodnotnejšia. Takto zaniká rozdiel medzi jeho názorom a názormi iných, ktorí vytvárajú iba jeden z mnohých prúdov a určite nie hlavné a najživotaschopnejšie smerovanie talianskej a hispánskej semiotiky. Namiesto riešenia problémov sa tu však nezávislé prístupy vylučujú, namiesto otvárania sa zatvárajú, a to nie na základe vedeckých argumentov, ale posväcovania až kanonizácie úzu na úrovni metafyzickej viery, čím približuje dielo viac ku katechizmu presvedčeného ideológovi než vedca.

Táto skutočnosť je nám o to nepríjemnejšia, že Lampis sa dlhodobo javil ako zasvätený znalec problematiky a kritik jej excesov, zástanca vedy a odporca nevedeckých prístupov. Ukázal, že vie citovať i vyjadriť logické a empirické námiestky voči predkladaným názorom. Je pravda, že pri koncipovaní tvoriacich sa názorov a prístupov tieto vyznievajú definitívnejšie a autoritatívnejšie, než chce autor a najprv ich treba jasne vyjadriť a až potom korigovať. Preto chápem prácu ako zákonité štádium vývinu sľubného vedca, ktoré však bude treba prekonať a osloboodiť od neprimeraných a nadmerných zjednodušení a schematizmov predtým, ako sa mu zverí samostatná príprava ďalších vedeckých generácií.

Ak sa práca dostane k obhajobe, čo by som naprieč kritickému postujo k nej uvítal, rád by som sa spýtal, čo konkrétnie mu na Saussureovi a Prazskej škole prekáža, a či je to jeho názor alebo Lottmanov. Uvedomuje si odlišnosť dobových dnešných ideologických tlakov, ktoré inak vplývajú na vyjadrené vedecké postoje? Aký je jeho postoj k Nitrianskej semiotickej škole?

Naprieč bohatou publikačnej a primeranej pedagogickej aktivite a potenciálne prínosnému a perspektívнемu vedeckému smerovaniu **nemôžem** na základe predloženej dizertačnej práce **odporučiť** Dr. Mirka Lampisa, PhD., na udelenie vedecko-pedagogického titulu docent v študijnom odbore: 2.1.32 cudzie jazyky a kultúry. Prácu odporúčam doplniť o korektné citácie zdrojov, opraviť a doplniť definície tak, aby vyhovovali požiadavkám na úplnosť a presnosť, ako i aspoň náznak možností praktickej aplikácie predkladaného systému.

V Trstenej 20.05.2017

doc. Mgr. Martin Štúr, PhD.

Katedra romanistiky FF UKF